

УДК 349.6

<https://doi.org/10.34142/23121661.2022.35.17>

orcid. org/0000-0002-1511-3847

© Лисяк О.І., 2022

О.І. Лисяк

**ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ
ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НОРМ
ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА
В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ**

O. Lysiak

**LEGAL ANALYSIS OF SOME PROBLEM
ISSUES OF IMPROVEMENT OF THE
SYSTEM OF NORMS OF THE CURRENT
LEGISLATION IN THE AGRICULTURAL
SECTOR OF UKRAINE**

Анотація. Розглянуто деякі проблемні питання удосконалення системи норм чинного законодавства в аграрному секторі України. Здійснено правовий аналіз окремих проблемних питань та запропоновано способи їх вирішення. Наголошено на необхідності удосконалення законодавства України, що регулює правовідносини в аграрному секторі права. Окрему увагу приділено питанню кодифікації правових норм, що регулюють правовідносини у сфері аграрного права та систематизації аграрного законодавства.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, аграрне законодавство, аграрний сектор, кодифікація правових норм, систематизація аграрного законодавства.

Abstract. Some problematic issues of improving the system of current legislation in the agricultural sector of Ukraine are considered. The legal analysis of such separate problem questions is carried out and the ways of their decision are offered. Emphasis is placed on the need to improve the legislation of Ukraine regulating legal relations in the agricultural sector of law. Special attention is paid to the issue of codification of legal norms regulating legal relations in the field of agrarian law and systematization of agrarian legislation.

The purpose of this scientific article is the need to justify the importance and relevance of improving the system of current legislation in the agricultural sector of Ukraine, in particular, by systematizing and codifying these rules.

Improving the system of current legislation of Ukraine in the agricultural sector of the economy at the same time has led to a significant accumulation of legislation and the difficulty of monitoring it by the subjects of agrarian relations.

On the one hand, it is fair to note that the existence of a large number of regulations is due to the need to facilitate and streamline the activities of agricultural law entities. On the other hand, the current regulations, due to lack of proper systematization, do not allow the subjects of agrarian

relations to fully regulate their activities in accordance with current legislation due to the fact that it is very difficult to track their relevance and relationship.

In addition, due to the fact that such regulations are adopted individually and inconsistently, very often in practice there are conflicts that do not allow farmers to make the only correct and reasonable decision in their activities, which, in turn, leads to offenses.

The conducted legal analysis allows us to conclude that the activity of streamlining and improving the system of current legislation of the agricultural sector of Ukraine is aimed at uniting them into one integral unit to ensure their unity in the regulation of agrarian relations.

The main form of systematization of the norms of the current legislation of the agricultural sector is their codification.

The conclusion of this study is the need to adopt a single codified normative act in the form of a code. This form of systematization of agrarian law will contribute to the active legal regulation of relations in the field of economic activity of agrarian law. The adoption of the code will ensure a single legislative and legal regulation of the activities of the subjects of agrarian relations, which will contribute to the proper provision of food security in Ukraine.

Thus, the considered problems require more in-depth research and have prospects for further research. After all, the codification of the system of norms of the current legislation of agrarian law should be carried out carefully and consistently. Joint efforts and proposals of scientists, the public, public authorities and other stakeholders should be included in this problem.

Key words: agricultural enterprise, agrarian legislation, agrarian sector, codification of legal norms, systematization of agrarian legislation.

Постановка проблеми. Стабільне безперебійне функціонування аграрного сектора (а особливо в умовах війни) є дуже важливим для відновлення економіки нашої держави, яка зазнала нищівного удару внаслідок повномасштабного вторгнення, якому піддалась Україна 24 лютого 2022 року.

У таких умовах забезпечення продовольством населення є одним із надважливих завдань держави. До того ж продовольча криза не обмежиться кризою лише в межах кордонів України, а може вплинути і на світовий продовольчий ринок.

Зважаючи на вищезазначене, нині одним із важелів забезпечення необхідних умов функціонування аграрного сектора в правовій сфері є забезпечення нормативно-правової бази, яка б дозволила унормувати всі правові питання, що виникають у суб'єктів аграрних правовідносин під час здійснення своєї господарської діяльності, зокрема у воєнний час, з огляду на численні зміни чинного законодавства України.

Внесення змін до чинного законодавства України у сфері аграрних правовідносин є необхідною умовою розвитку аграрного сектора та пристосування його до умов існування. Проте прийняття багаточисленних змін чинного законодавства без систематизації та їх об'єднання в єдину нормативно-правову одиницю, тобто без кодифікації, часто спричиняє неузгодженість і протиріччя в діях суб'єктів аграрних правовідносин.

Ця проблема обумовлює зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями щодо здійснення її правового аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти удосконалення норм чинного законодавства, його систематизації та кодифікації досліджувались

у працях таких науковців, як В. З. Янчук, який правильно зазначив, що «чинне аграрне законодавство визначається надмірною кількістю нормативно-правових актів, які мають неоднакову юридичну силу, великою кількістю відомчих нормативно-правових актів, які часто суперечать аграрним законодавчим актам, а також тим, що такі аграрно-правові норми дають підстави для неоднозначного їхнього тлумачення, оскільки розкидані в законодавчих і підзаконних актах інших галузей права» [1, с. 57–58].

В. В. Носік, В. І. Семчик під час здійснення досліджень сучасного аграрного законодавства зазначали: «воно обумовлюється кризовими явищами в економіці України» [2, с. 245], «недосконалістю державного управління економічними процесами в державі» [2, с. 103], «недостатньою ефективністю законів, що регламентують відносини в галузях господарства» [3, с. 3–7], «декларативністю й фінансовою незабезпеченістю правових приписів» [4, с. 17–19], «наявністю колізій і неузгодженістю, нестабільністю, надто частими змінами й доповненнями» [5, с. 280].

Як слушно зазначив у своїй науковій праці О. В. Сахно, «проблема вдосконалення аграрного законодавства має безпосередній зв'язок із теоретико-науковими завданнями вивчення проблем аграрного права України, яка так само тісно контактує з практичними завданнями щодо використання науково обґрунтованих результатів у правовому регулюванні конкретних суспільних відносин» [6; с. 185]. Така позиція науковця заслуговує на увагу.

У дослідженнях галузевої диференціації і міжгалузевої інтеграції як основ системи законодавства, які ми здійснювали з В. Ф. Яковлєвим, ми зазначали, що необхідно здійснити кодифікацію наявних нормативно-правових актів з аграрного права та вказано на відсутність єдиного нормативно-правового акта, наприклад кодексу, як джерела аграрного права, оскільки цей нормативно-правовий акт забезпечив би повноцінне та комплексне зібрання всіх норм чинного законодавства (законів та підзаконних актів), що регулюють різноманітні правовідносини у сфері аграрного права, отже, на нашу думку, «кодифікація дозволить звести всі галузеві норми в струнку систему, винести за дужки загальні положення та сформулювати загальну частину, узгодити всі спеціальні норми з загальними та провідними для цієї галузі права становленнями» [7; с. 23].

Незважаючи на те, що ця проблем перебувала в колі дослідження науковців, на сьогодні вона є актуальною, оскільки не сформовано єдиного підходу до систематизації правових норм аграрного законодавства, форми та змісту кодифікаційної нормативної одиниці, яка б змогла вмістити в собі всю наявну в Україні базу прийнятих норм аграрного права.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою цієї наукової статті визначено необхідність обґрунтувати важливість та актуальність удосконалення системи норм чинного законодавства в аграрному секторі України, зокрема через систематизацію та кодифікацію цих норм.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Удосконалення системи норм чинного законодавства України в аграрному секторі економіки водночас призвело до значного накопичення законодавчої бази та до складності її моніторингу суб'єктами аграрних правовідносин.

З одного боку, необхідно зазначити, що наявність нормативно-правових актів значною мірою обумовлюється необхідністю полегшення та упорядкування діяльності суб'єктів аграрного права, а з іншого боку, через відсутність належної систематизації чинних нормативно-правових актів, які регулюють господарську діяльність суб'єктів аграрних правовідносин та якими останні керуються під час здійснення правочинів, є проблематичність щодо їх своєчасного моніторингу та відсутності можливості врегулювати свою діяльність відповідно до актуальних та всіх наявних актів чинного законодавства через важкість у відслідковуванні всіх норм щодо актуальності та взаємозв'язку.

Важливим питанням превентивності здійснення правопорушень є наявність непослідовності нормативно-правових актів, які є відокремленими та нецілісними у загальній правовій системі, а тому призводять до виникнення колізій та до неприйняття суб'єктами аграрних правовідносин зважено об'єктивних та обґрунтованих нормами права рішень, що так само призводить до здійснення неправомірних дій та їхніх відповідних наслідків.

Відсутність упорядкування та непослідовність як прийнятих нормативно-правових актів, так і внесених змін до них не дозволяє зосередитись суб'єктам аграрних правовідносин на важливості дотримання визначених у нормах закону зобов'язань, а також забезпечити собі гарантовані ними права. Все це гальмує розвиток та упорядкування аграрної сфери, створює перепони в проведенні земельної реформи, у вдосконаленні аграрної системи, фермерського господарства щодо неможливості повноцінного регулювання ринку земель та дотримання права приватної власності на землі сільськогосподарського призначення, сфери орендних правовідносин на землях сільськогосподарського призначення, сфери сільськогосподарської кооперації, гальмування програми правового забезпечення соціального розвитку села. Всі зазначені вище проблеми призводять до недосконалості аграрної правової системи.

Необхідно зазначити, що одним із найважливіших чинників, які гальмують повноцінний розвиток аграрного законодавства, є те, що увага законодавців переважно направлена на вирішення поточних проблем, хоча не менш пріоритетною мала б бути діяльність з прогнозування аграрних відносин, які у майбутньому призведуть до вдосконалення правового врегулювання з метою підвищення його ефективності.

У цьому випадку необхідно звернути увагу на думку В. В. Носіка, який зазначив на необхідності зосередження на дотриманні таких напрямів розвитку аграрного законодавства України: «його аналіз і критична оцінка; скасування нормативно-правових актів, що не відповідають зміненним суспільним відносинам; законодавче закріплення правового становища нових суб'єктів аграрного

господарювання; систематизація аграрного законодавства шляхом розробки й прийняття Аграрного кодексу України» [4; с. 18–19]; «адаптація аграрного законодавства України до законодавства ЄС» [4; с. 261].

Відповідно до вищезазначеного, є правильним формування думки, що у сфері аграрних правовідносин фундаментальним нині є вирішення законодавцями через систематизацію прийнятих нормативно-правових актів та усунення в такий спосіб проблеми їхньої роздрібненості та розпорошення, а отже, унеможливлення ефективної реалізації застосування їх у сукупності на практиці через їхню роздрібненість.

Одним із найефективніших напрямів систематизації нормативно-правових актів є кодифікація, яка буде зосереджена на:

- виявленні, аналізі, розмежуванні за однорідністю та угрупованні подібних аграрних правовідносин;
- встановленні взаємодії аграрно-правових норм із нормами іншого права, зокрема, але не виключно земельного, трудового, які також направлені на регулювання діяльності суб'єктів аграрних правовідносин та щодо проблем, що регулюються сукупно нормами чинного аграрного, земельного, трудового права та іншими нормами, та загального спрямування всіх поєднаних норм на розвиток сільськогосподарського виробництва і на соціальний розвиток села;
- формуванні загальної системи правових норм, що дозволять у комплексі врегулювати низку аграрних, земельних, виробничих, трудових, фінансових та інших відносин.

Висновки. Висновком нашого дослідження визначено необхідність спрямування сил законодавця на діяльність з упорядкування та вдосконалення системи норм чинного законодавства аграрного сектора України з метою об'єднання їх в одну цілісну одиницю для забезпечення їхньої єдності в регулюванні аграрних правовідносин.

Основною формою систематизації норм чинного законодавства аграрного сектора є їхня кодифікація.

Здійснений правовий аналіз визначає необхідність прийняття єдиного кодифікованого нормативного акта – кодексу. Така форма систематизації норм аграрного права сприятиме активному правовому регулюванню відносин у сфері господарської діяльності суб'єктів аграрного права. Прийняття єдиного нормативно-правового акта можна втілити як кодексу з аграрних правовідносин, який буде містити норми чинного законодавства, забезпечить можливість оптимального послідовного зібрання правових норм законодавчого регулювання діяльності суб'єктів аграрних правовідносин.

На нашу думку, правильною є позиція А. М. Статівки про те, що «прийняття Аграрного кодексу свідчило б про високий ступінь розвитку комплексного аграрного законодавства. Він завершив би процес систематизації всього аграрного законодавства. Водночас усунув би суперечності, прогалини в чинних нормативно-правових актах, забезпечив би їх єдність і узгодженість, а

також сприяв би завершенню формування аграрного права як самостійної галузі» [8; с. 23].

Таким чином, розглянуті проблеми потребують здійснення більш глибокого аналізу й мають перспективи подальшого дослідження. Адже кодифікація системи норм чинного законодавства аграрного права повинна проводитись виважено й послідовно. До вирішення зазначеної проблеми необхідно долучити сумісні зусилля й пропозиції науковців, громадськості, органів державної влади, інших зацікавлених осіб.

Література

1. Янчук В. З. Аграрне право України. Київ: Юрінформ Інтер, 2000. С. 72;
2. Семчик В. І. Аграрне законодавство України: проблеми ефективності. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 1998. С. 245;
3. Семчик В. І. Фактори впливу на рівень ефективності аграрного законодавства України. Проблеми вдосконалення земельного та аграрного законодавства України: перспективи в ХХІ ст. Біла Церква: Білоцерківський державний аграрний ун-т, 2006. С. 3–7;
4. Носік В. В. Проблеми кодифікації аграрного законодавства України. Проблеми вдосконалення земельного та аграрного законодавства України: перспективи в ХХІ ст.: матер. міжн. наук. конф., 27–28 квітня 2006 р. Біла Церква: Білоцерківський державний аграрний ун-т, 2006. С. 17–19;
5. Семчик В. І. Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2003. С. 280;
6. Салко О. В. Соціально-економічні чинники реформування аграрного законодавства України. Університетські наукові записки. 2005. № 4 (№ 16). С. 180–186;
7. Яковлев В. Ф., Лисяк О. В. Галузева диференціація і міжгалузева інтеграція як основи системи законодавства. Правознавство. 2017. № 1. С. 16–23;
8. Статівка А. М. Про аграрно-правову науку і систематизацію аграрного законодавства України. Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України: зб. наук. праць круглого столу. Київ: ВГЛ «Обрії», 2011. С. 109–112.